

EUSKALZAIN BERRIARI ERANTZUNA

J. L. Davant

Egun gertatzen zait gauza bat bitxia: apaiz baten ondolik mintzatzea, erran nahi baita azken hitzaren ukaitea. Uste gabeko mirakuilua, egiazki, mementoan zinez estimatzen dutana. Ez ahal zait dolutuko!

Ez dizutet HIRIART-URRUTY jaun apaizaren bizia xeheki kondatuko: nahiz adin gordinean dugun Euskalzain berria, luzegi laiteke; zeren hainbeste lan egin du bere bizi erdian, eta oraino gehiago eginen digu, Jainkoak agian emanen dion beste erdian.

Ez noa ere Bikario jeneral baten laudatzera: hortarako neronek kalonje izan behar nuke den gutienetik.

Baina labor-laburra errango dizuet non eta nola ezagutu nuen Hiriart-Urruty, nolako gizona eta euskalzalea den. Ez dut ahantziko, bistan da, apaiza dela ber denboran gizon euskalzale hau.

Guztiontzat, Hazparnen, Jean Hiriart-Urruty, Hazketa Abittu-eneko seme bat da, Abittu da. Beraz Abittu deituko dut nik ere, halabaina.

* * *

Abittu, Euskaldun Gazterian ezagutu nuen, mugimenduko omonier egon zelarik. Eliza lan hortan sartu zen duela hamazazpi urte, beste Hazpandar baten ordain. Hura zen PXIARRES CHARRITTON, kolejioko buruzagi izendatu zutena. Charritton-en karra zinez estimatu baigenuen gazteek, ez genuen gutiago estimatu Abittu-ren zuhurtzia.

“GAZTE” kazeta, hilabetekaria, zinez erreberritu zigun, freskatu, apaindu, oraikotu. Hortan euskaraz idazten ikasi zuten mutiko eta neska hainitzek. Eta Charritton-ekin ikasten hasiak ginen zaharxagoak, Abittu-rekin trebatu ginen. Bestetik ere ikasi genuen gure omonier berriarekin, bistan dena: ez

baigintuen elgarretarik bereizten, ez hark, ez guk, gizontasuna, euskaldungoa eta kristau fedea. Azkenean erori zen, zoritxarrez, "Gazte" kazeta baliosa.

Berantago, duela hamar urte, Abittu "HERRIA" astekarian sartu zen, Piarres LAFITTE kalonjearen ardurapean, kazeta horren buruzagi eta moldatzaile bezala. Hori ere zinez gaztetu zuen, bai axalez, bai mamiz. Idazle berriak usu etgarretara biltzen gintuen, hala nola nihaur eta "Kalakari", orok hemen ezagutzen duzuten Maurice BORTEYRU, Hazparneko euskalzale suharra, langileen zaintzale kartsua.

Orain ere aste guztiez "Herrian" irakurtzen dugu Abittu-ren artikulu bipila, Elizaren irakaspenez eta euskal zuhurtziaz orhatua (J.H.U. izenpetzen du).

Hazparneko Misionesten buru bezala, urte zenbaitez maiz ikusi dut Abittu, biak auzo baiginen, gaineko karrika horren goihenean. Katoliko Ekintzan omonier ukan genuen, "HERRI-EKINTZA" deitzen dugu mugimenduan, Hazparneko multzo batean.

Arte hortan, Baionako Seminario Haundian irakasle egon zen, memento txarrean ere hor gertatu. Eiki etxe saindu hortan, bestetan baino lehen etorri zioten hiruetan-hogei-tazortziko Maiatza: hiruetan-hogei-tazazpiko larrazkenean, hain zuzen. Udazkena baino lehen Udaberria, ez da hori jokoa! Bere aroan eta denbora ere Primaderarik ez dute ikusten, ez onartzen batzuek. Pentsa beraz beste batzuek sasoin kontra, ordua baino lehen erori zaiotelarik, nolaz ez zuten ukatuko edo gaitzetsiko!

Baionako seminario haundian, euskal Diosesetan ohi den bezala, euskaldungoaz zen auzia. Euskaldunak baitziren, euskara eta euskaldungoa seminarioan finki sartu nahi ukan zituzten apaizgai batzuek. Gaizki hartu zituen buruzagitzak, eta gaizki bururatu zen auzia: batzu kanpoan eman zituzten, besteak aldiz berak jalgi ziren.

Ez zagoken, ez, gazte horien jokabide guztiekin arras bat Abittu, zeren apaiza da osokin. Baina bestalde, horien karra konprenitzen zuen, eta euskaldungoa horiek bezainbat onartzen. Bere erraitekoak buruzagieri erranik, Afrikarako bidea hartu zuen zalapartarik gabe. Burundin misionest egonik, berriz Hazparneko misionestetan ikusi dugu azken urte haue-tan.

Azkenekotz, arras berriki —ez du urtea—, Bikario jeneral

izendatu digu Baionako jaun apaizpikuak, ber denboran Diosesako Kazetaren buru emaiten zuela beste apaiz euskalzale bat, GOITY jauna. Zer pentsa? Duela hamabost urte, Diosesako buruzagi batzuek zioten: hogeï urte gabe, hilak dira euskara eta euskaldungoa, ez du balio horietaz arta hartzea!

Baina denbora jin, denbora joan, beti hor daude euskara eta euskaldungoa. Gehiago dena, Indar berri bat hartzen dute gazterian. Bizi nahi du Euskal-Herriak, eta euskaldun bezala bizi. Izpiritu Sainduak bere lana egin duke Baionan ere, emeki bada emeki. Agian egun batez Mendekosteko haize galerna batean eramanen ditu gure duda, muda, zalantza, bilintzi, balantza, uzkur, herabe, lotsa eta basa ahalgreak!

Mementoan, ezagut eta estima ditzagun aro berri baten lehenbiziko keinuak. Ez gutiz, ez berantez utz. "Noizbait Hazparneko" errana baita, bestetan ere noizbait dira gertatzen berri onak. Bat eta esperantza...

* * *

Bide nabar ohartzen hasiak gara, pixka bat, nor dugun Abittu. Orain zorrozkitxago mia dezagun nolako gizon, apaiz eta euskalzalea dugun, hiruek bat egiten dutela hemen ere.

Abittu, langile semea da, ber denboran lur puska ttipi bat artatzen duen familia batekoa. Holakoa da, parte haundi bat, Hazparneko langileria.

Bai, langileria denek ahoan daukagu, guztiz boz denboretan: batere ez aipatzea baino hobe, segurki. Baina aipatzea aski balitz...

Egiazki langileriaren alde izaitea ez ditaïke hain errex: herriko bozetan ikusi da berriki, Hazparnen berean. Ez noa eskualde baten, ez bestearen, are gutiago hirugarrenaren jorratzera. Baina gauzak horrela dira mementoan, zoritxarrez: hiru listetan boz gutienik ukan dutenak dira jende xumeenak, podere gutienik dutenak (langileak, emazteak eta gazteak). Badaïteke beraz gure izpirituan halako huts bat bezala: apaiz banintz, erran nezake, behar bada, bekatuaren harrastoz zerbait badugula buru muinetan kokaturik.

Zeren indarra dugu maite, ez zuzena; axala, ez mamia. Kargua dugu nahi, ez karga; poderea, ez zerbitzua.

Jende xehearen laguntzeko, xehe izan behar da, humiltasun haundia behar da: kalitate hori, dohain hori ez da segurki falta Abittu-ren baitan eta Abittu-eneko familian,

Hazparneko familia frangotan bezala, ez baita espantu egilea jende hori.

Usu aipatzen da hazpandarren urgulua. Baina ez tronpa. Ez dira, ez, beren buruaz hartuak Hazpandar gehixenak: beren herriaz dute urgulu, eta ez da arrazoinik gabe.

Beste dohain batzuen artetik, industria bat eraiki duen hiri bakarra da Hazparne, ipar alde hontan, eta guztiz Euskal-Herr barnean, bakarra Maulekin egia erran. Baina Maule baino Euskaldunagoa egon zaigu Hazparne, kontzientziaz ez bada ere, izaitez segurrik. Halere kexatzeko anazoinik ere bada.

Gizon argituak eta omen haundikoak hazi ditu Hazparnek, eta bereiz ki Hazparneko jende laborari eta langileak: horien artean apaiz hainitz, (azkena Dominique CORNU gaztea, Hazparneko langileriaz liburu bat berriki atera duena) eta nagusi zenbait ere. Arras ongi zait hori.

Halere, holako eskas bat sendi dut, Hazparden bezala bestetan ere. Norbait izaiteko langile batek, edo laborari batek, baitezpada langileriatik edo laborantzatik jalgi behar baldin badu, iduri zait badela zerbait xuxen johan ez denik klase horientzat, eta herri osoaren kaltetan dela uste dut. Zeren urte guti barne, nor da laborari edo lang le egon nahiko duenik? Alta bada, jan beharko dugu denek, eta ez ontutsik ibili.

Ez dut erran nahi, bistan dena, Hazpandar batzuen hobena dela, ezen erroak biziki barna dauzka gaitz horrek mudun zabalean. Baina gogoeta zenbaiten gaia ikusten dut hor. Eta badakit Abittu langileriaren zorteaz arras griñatua dela, bai bihotzez, bai adimenduz. Egia erran, ez du hortan bere buruaren bortxatzerik, bera langile semea denaz geroz, eta ez baitu egundaino aherentzi, ez eta sekulan ukatzekoa.

* * *

Familia euskalzaletik datorkigu Abittu. "Gazte" kazetan euskara ernea, argia, garbia eta gozoa zerabilaten honen arreba Ketty-k eta anaie André-k.

Eta hemen dugu, bistan da, Jan-Battitt, teatrolari ezinago fina eta zirtolari hauta.

Hauek guztiek badute nondik, ezen beste Jean Hiriart-Urruty famatuaren ilobasoak dira. Hazketa Joanesederraeneko zen, laborari-langile semea eta apaiza hura ere. Duela

ehun bat urte "EUSKALDUNA" izeneko kazeta, "Herria"-ren aitzinekoa, lagun batzuekin sortu zuen. Horren buru eta idazle premiatsu egon zen mende honen hamabosteraino, hil arte. Larresorro-ko seminario ttipian luzaz irakasle izanik, Baiona-ko katedralean kalonje egonik, Hazparnen ehortzirik dago.

Hiriart-Urruty zenaz hauxe zion Aita Lafitte-k, horren hamar bat artikuluz berrogei-ta-lauan josi zuen liburuxka hontan:

"Hiriart-Urruty zen kazeta horren gidatzaile eta aphaiztzaile: zuhurki ari zen, behar gabetarik ez nahiz irakurleak ez nahasi, ez sumindu, ez ihes igorri; bainan erlisionea, ala eskuara, ala gure ohidurak, ala herriaren ona, nehork hunkituz geroz, ai orduan nehun ez zagoken gizona; eta etsaiari nola ez zion ihardokitzen? Trufa, laido, piko, ausiki, zaharo-aldi ala tiro, denak on zitzaizkon, fitsik ez zitzaion sobera; eta hari baizik ezagutu ez diogun harrigarriko elhas-turia batekin bazeraman bere solasa; batean motz eta idor, bertzean luze eta guri; han bil, hemen harro; bethi airos, be-thi bizi; gatz, bipher, ozpinak merke; hasarre bulta gehienen artetik ere irria eta zirtoa ithurriaren pare punttakotik bazarizkola!"

* * *

Liburuño horren aitzin-solasean, bere osaba ttikiaren bizia laburki kondatzen digu Jean Hiriart-Urruty gazteak. Geroztik ez da idaztetik gelditu.

Alde batetik, osaba zena bezalakoa dugu Abittu: argia, jakintsua, zuhurra, xehea, zerbitzu egina, langile arauduna. Badaki zer nahi duen: bere xedea bururaino segitzen eta obratzen du, ahuleziarik ez duda-mudarik gabe. Baina bidez tronpatzen dela ohartzen delarik, tematu gabe abian bazter uzten du.

Terrapatarik, ez burrunbarik, ez neholazko harrabotsik ez du. Ixila denik ezin da erran har gatik: bere erraitekoa erraiten du, ele alferrik gabe.

Euskara buru muinetarik jalgitzen zaio, ur Xirripa mendiko harrokatik bezala: euskara garbia, argia, fina; urinik, ez gantzik, ez triparik gabekoa; eta ber denbora ginaritsua, gozoa, herritarra eta herrikoia. Euskara xorrotxa duela erran nezake, hitz horrek ez baldin balu halako ozpin aire bat. Baina ozpinik ez du Abittuk, aldiz gatz eta biperra izarian.

Begia beti argi badu, irria eta zirtoa beti prest, ez da neholaz ere gaiztoa, sekulan, Abittu. Bizia bai, ez bortitza. Erlea, ez leizafina.

Hots, erran nezake oseba ttikiaren dohainak badituela nasaiki Abittuk, haren bortitz aldi hurak gabe.

* * *

Egia erran, Hiriart-Urruty zenaren denboratik, zinez aldatu zaigu aroa. Lehengo bortizkeriari uko egin diote apaiz gehixenek, eta beste arpegi bat hartu digu Jainkoak berak. Ez dut nehor izendatuko, hilak errespetatu behar baitira, eta biziak nolaz ez... Baina aitortzen dut halako Ortzi aire izagarrri bat aurkitzen niola lehengo apaiz batzuek presentatzen ziguten Jaun Goikoari, zeruko sua —ala ifernukoa ote?— eskuinean zerabilala, dena ihurtzuri karraska, dunda burrunba eta tzimizta!

Geroztik iduri luke azkenekotz gizon egin zaigula Jainkoa. Ez naiz bakarra erreberritze hori hauteman dutana, Xalbadorren bertsu hau lekuko:

“Orai ez dakit, Jauna, Zu edo ni aldatu ote naizen,
Etzira egun ene gogoa lengo itxuraz agertzen;
Gertatzen denaz, o Nagusia, kartsuki zaitut eskertzen,
Gure arteko hoztasun hartaz hasia nintzan aspertzen,
Jainko maitea, ordu zen noizbait lagunak egin gintez-
zen.”

(*Odolaren mintzoa* - Jainkoa eta ni, P. 215)

Kontzilioko apaizetarik dugu Abittu. Elizaren erreberritze hortan kartsuki parte hartu digu, bereiziki Hazparneko beste batzuekin: horietan Aita LARRE, Aiherrako jaun erreto-
ra, “Herria” kazetaren buruzagi berria eta euskaltzain osoa; halaber Aita CAMINO, misionesten azken buruzagia, orain Hazparneko erreto duguna eta bulta hontan euskaltzain laguntzailea; Aita LARZABAL, Hazparneko bikario ohia, euskaltzain osoa; Aita IRATZEDER, Belokeko Abadea, euskaltzain osoa; UTHURRY Xiberotar apaiza, Seminario haundian irakasle, euskaltzain laguntzailea.

* * *

Ber denboran, errotik euskalzalea dugu Abittu. Baina gazterian haize berri batzu jeiki baitira Mendealetik eta Hego

aldetik, nola ihardetsi erdihardoki diote Abittuk? Ez da, ez, haizeak nora nahi derabilan hostoa, ez eta elkorrena egiten duen mandoa. Bere barneko hatsa badu Hazpandar honek: Izpiritu Sainduarena ote? Ala euskal arbasoena? Biak bat, nik uste. Baina badaki horien oraikotzen eta besteen hatsaz lauzkatzen. Beraz horrekin eta Goity beste apaiz euskalzalearekin, euskal aire bat da Baionako apaizpikutegian sartu.

Izpiritu berriak badu bere inportantzia, euskal diosesak elgarretaratu nahiz ari direlarik. Hego aldeko lauek Euskal-Herriko Eliza bat egingo dute laster. Ipar aldekoa ez zaigu agian bazter egonen, Euskal-Herria baita hau ere.

Apaiz eginbidea eta euskaldungoa ez ditu elgarretarik bereizten Abittuk. Alabaina, orain arte, apaizek dute gehienik zaindu euskara, horiek zuten ere hortarako indar gehienik. Euskaltzaindian berean ikusten duguna da: apaiza dugu Euskaltzainburua, Aita VILLASANTE, Arantzazuko Frantxixkottarra. Apaizak ditugu, ipar aldean, zazpi euskaltzainetarik bost.

Baina orain, aldatzen ari zaigu euskaldungoaren aroa. Euskal-Herrian ere, gero eta gutiago dira apaizak, gero eta gehiago aldiz laiko eskolatuak. Beraz laikoeri doakigu auzi horren eskuetan hartzea.

Laikoak aipatzean, herri gizon-emazteri dut pentsatzen bereiziki. Zeren gaurko egunean, ez dago bakarrik familien eskuetan, ez eta kanpañan ere, euskararen geroa. Nihauren esperientziaz aski badakit auzi hortan, beste guztietan bezala, mendratu direla familiaren ahalak, hedatu aldiz sozietate delako gizartearenak. Itsu ez denak ikus dezala: hiru urtetakotz eskolan dira gure haurrak. Eta frantses historiazale batek —Camille JULLIAN zenak— ederki errana du: "Une langue que l'on n'enseigne pas est une langue que l'on tue".

Hortik dakusagu euskara biziarazi nahi baldin badugu, hortaz mintzaira ofizial bat egin behar dugula, frantsesaren pare, eskolan hasirik, bizi publiko guztian: radio, telebista, administrazioan, eta abar... Hots, bilinguismo bat ardietsi behar dugula lehen baino lehen, zakutik edo zorrotik.

Hego aldean egina da, praktikan oraino ez bada ere, teorian bederen. Ipar aldean ere hortara gaitzen, han bezain euskaldunak baigara hemen. Egun, Hazparden, Herriko-Etxean sartu zaigu euskara. Gero eta laguntza gehiago ukatzen duela hemen, segur bezala nago.

Gobernuak ere agian bere eginbidea bete beharko du bihar: hortara hertsia dezagun euskalzale guztiek, eta lehenik hemen gaudenek.

Eta bi mail horien artean, bi hizkuntzetako euskal departamendu bat nahi duen jenderik ere badago barne hon-tan: ez dut dudarik gure eginbidea bete nahiko dugula denek, eta hortarako akulatzaile bipilak ukanen ditugula gazterian. Horra epe laburreko helburuak.

Bururatzeko:

Euskara gabe, ez da euskaldunik, ez Euskal-Herririk. Gure Herriaren arima da euskara. Baina gorputz bat behar du arimak.

Kar berri bat sortu da gazterian. "Herrian bizi nahi dugu, Lana Euskadin", hara gazteriaren oihu samina.

Herriaren arima eta gorputza, biak batean arta ditza-gun. Hori da guztien eginbidea. Hori guztien lana, ez jaun bakar batzuena.

Denena da Herria, denena euskara, ez alderdi batena.

Goazen beraz denak aitzina, nor bere bidetik, elgar jorratzen denbora eta indar gehiegi galdu gabe.

Badakit ez dela erraitea bezain errex. Baina beste gauza bat ere badakit: mendiak tokiz aldatzen dituela Fedeak. Elgarren baitan sinets dezagun. Gure geroan sinets dezagun.

Gora Euskara!

Gora Hazparne!